

วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร

ชั้นและที่ตั้งวัด

วัดโมลีโลกยาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิด ราชวรวิหาร เดิมเป็นวัดราษฎร์ สร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ หลังพระราชวังเดิมครั้งกรุงธนบุรี ริมคลองบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวงฝั่งเหนือ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

เขตและอุปการวัด

วัดนี้มีเนื้อที่จำนวน ๑๒ ไร่ ๓ งาน เว้นด้านหน้าวัดซึ่งจดคลองบางกอกใหญ่ด้านเดียวนอกนั้นกำแพงสูงประมาณ ๕ ศอก ล้อมทั้ง ๓ ด้าน บางด้านเป็นกำแพงพระราชวังเดิมเนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานพระราชวังเดิมสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกำแพงกองทัพเรือ กรมสื่อสารทหารเรือ

ทิศใต้ ติดคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งตรงกันข้ามเป็นที่ตั้งของวัดกัลยาณมิตร

ทิศตะวันออก ติดกำแพงกองทัพเรือ บริเวณอาคาร ๕

ทิศตะวันตก ติดบ้านเรือนประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วัดและสะพานอนุทินสวัสดิ์

ผู้สร้างและผู้ปฏิสังขรณ์

วัดนี้เป็นวัดโบราณ สร้างมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ไม่ปรากฏว่าสร้างเมื่อพุทธศักราชเท่าใด และใครเป็นผู้สร้าง มีชื่อเรียกทั่วไปว่า “วัดท้ายตลาด” มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยามา จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากตั้งอยู่ต่อจากตลาดเมืองกรุงธนบุรี คำว่า ตลาดเมืองธนบุรี นั้น ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า เดิมแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้ตัดเป็นเส้นตรงอย่างเช่นทุกวันนี้ ช่วงระหว่างปากคลองบางกอกน้อยบริเวณโรงพยาบาลศิริราชถึงบริเวณท่าเตียนนั้นเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาที่ขุดขึ้นใหม่ในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๘๙) แห่งกรุงศรีอยุธยา เพื่อย่นระยะทางอันเป็นประโยชน์ต่อการสัญจรทางน้ำ การสงคราม การค้าขายทั้งในและนอกราชอาณาจักร สำหรับแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมในช่วงบางกอกนั้นเป็นสายที่คดเคี้ยว เมื่อไหลเข้าสู่บางกอกจะไหลวกเข้าสู่คลองบางกอกน้อยเชื่อมต่อกับคลองบางกอกใหญ่ ไหลมาออกที่ปากน้ำบริเวณหน้าวัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) กับบริเวณข้างวัดกัลยาณมิตร ทำให้เสียเวลาในการเดินทางเรือ จึงโปรดให้ขุดคลองลัดบางกอกดังที่เห็นในปัจจุบัน ซึ่งบริเวณเหล่านี้ในสมัยนั้นเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ที่มีเรือสินค้าทุกประเภทจอดเรียงรายเพื่อค้าขายสินค้าทุกชนิดเต็มไปหมด ซึ่งได้แก่บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่และปากคลองตลาดทุกวันนี้ วัดนี้จึงเรียกว่า “วัดท้ายตลาด” พระอารามนี้มีความสำคัญต่อประเทศชาติและพระราชวงศ์ ดังนี้

สมัยกรุงธนบุรี

เมื่อสถาปนากรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรเป็นราชธานีแห่งใหม่ของสยามประเทศเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๓๑๐ แล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หรือ สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔ หรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงเห็นว่าบริเวณเขตพระราชวังมีความคับแคบ เนื่องจากมีวัดขนานอยู่ทั้งสองด้าน จึงทรงรวมเขตพื้นที่ของวัดทั้ง ๒ คือวัดท้ายตลาดกับวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) เข้าเป็นเขตพระราชวัง จึงเป็นวัดที่ไม่มีพระสงฆ์อยู่ประจำตลอดสมัยกรุงธนบุรี วัดท้ายตลาดและวัดแจ้งจึงนับเป็นพระอารามในเขตพระราชวังเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับที่ตั้งของกรุงธนบุรี คือ พระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒) ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามและสร้างเสนาสนะสงฆ์ขึ้นใหม่ จึงนับได้ว่า วัดนี้เป็นพระอารามหลวงมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑

ในการนี้ โปรดให้สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (สมเด็จพระกรมพระอมรินทรามาตย์) (นาก) พระอัครมเหสีสร้างพระอุโบสถขนาดกลาง ทรงไทยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีลักษณะวิจิตรงดงาม เมื่อสร้างและบูรณะเสนาสนะเสร็จแล้ว โปรดให้พระสงฆ์มาอยู่จำพรรษาที่วัดท้ายตลาดและวัดแจ้ง โปรดให้พระมหาศรี เปรี๊ญเอก วัดราชสิทธิาราม (วัดพลับ) เป็นพระเทพโมลี พร้อมคณะพระอันดับมาครองวัดท้ายตลาด นับเป็นปฐมเจ้าอาวาสในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ภายหลัง ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็น พระพุทธโฆษาจารย์ และทรงตั้งให้พระปลัดสมเด็จพระสังฆราช (ศรี) วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) เป็นพระโพธิวงศาจารย์ และพระครูเมธังกร วัดบางหว้าใหญ่ เป็นพระศรีสมโพธิ โปรดให้พระราชกณะทั้งสองมาครองวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม)

สมัยรัชกาลที่ ๒ ทรงขนานนามวัดใหม่ว่า “วัดพุทไธสวรรย์” หรือ “วัดพุทไธสวรรยวาศวรวิหาร” ทรงมีพระราชศรัทธาในอดีตเจ้าอาวาส คือ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ขุน) ผู้ทรงภูมิรู้และภูมิธรรม เนื่องจากสมัยนั้นสถานศึกษาวิชาการสมัยนั้นอยู่ตามวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน จึงโปรดให้พระราชโอรสแทบทุกพระองค์เสด็จมาทรงพระอักษรกับเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ ทั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น นอกจากนั้น เมื่อดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพุทธิโชษาจารย์ ได้เป็นพระราชากรมวาจาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อผนวชอีกด้วย ดั่งบันทึกไว้ในพงศาวดารว่า

“พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่ครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๑ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ พระญาณสังวรเถร (สุก) เป็นพระราชอุปัธยาจารย์ พระพุทธิโชษาจารย์ (ขุน) วัดโมลีโลกย์ เป็นพระราชากรมวาจาจารย์”

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงมีพระราชศรัทธาปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอารามให้บริบูรณ์งดงามยิ่งขึ้น พ.ศ. ๒๓๗๔ สิ้นพระราชทรัพย์ห้าร้อยเก้าสิบหกชั่งแปดตำลึง ทรงขนานนามวัดใหม่ว่า “วัดโมลีโลกย์สุธารามอวาศวรวิหาร พระอารามหลวง” เรียกสั้น ๆ ว่า “วัดโมลีโลกย์สุธาราม” ซึ่งต่อมา เรียกว่า วัดโมลีโลกยาราม

ในรัชกาลนี้ ทรงพระราชทานสถาปนาพระพุทธิโชษาจารย์ขึ้นเป็น สมเด็จพระราชาคณะที่ “สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์” และถึงมรณภาพในรัชกาลนี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้หล่อรูปเหมือนสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ขุน) คราวเดียวกับหล่อรูปของพระญาณสังวรเถร (สุก) ผู้เป็นพระราชอุปัธยาจารย์ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชไว้ทรงสักการบูชาในหอพระเจ้า (หอสมเด็จพระวัดโมลีโลกย์) เมื่อปีเถาะ พุทธศักราช ๒๓๘๖ เพื่อเป็นที่ทรงสักการบูชาเวลาเสด็จมาทอดผ้าพระกฐิน พระองค์เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินหลายวาระ เช่น พ.ศ. ๒๓๖๘

มีประวัติเนื่องในพระราชวงศ์อีกอย่างหนึ่ง เมื่อรัชกาลที่ ๓ ครองราชย์สมบัติแล้ว สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี (กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์) พระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง (เจ้าฟ้าบุญรอด พ.ศ.๒๓๑๐-๒๓๗๙) พระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงเป็นพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๒ ได้เสด็จไปประทับอยู่กับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชโอรสพระองค์น้อยที่พระราชวังเดิม เมื่อเรือตำหนักไม้ในพระบรมมหาราชวังเปลี่ยนสร้างเป็นพระตำหนักตึก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เรือพระตำหนักแดง ซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีพระองค์นั้นเคยประทับไปสร้างถวายที่พระราชวังเดิมทั้งหมด ต่อมาเมื่อสมเด็จพระราชินีพระองค์นั้นสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เรือพระตำหนักแดงที่พระราชมารดาเคยประทับไปสร้างถวายเป็นกุฎีเจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเห็นว่า พระตำหนักแดงหลังนั้นควรจะอยู่ที่วัดเชลียงาราม เพราะเป็นวัดที่สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีพระราชมาตาของพระองค์ทรงบูรณปฏิสังขรณ์จึงโปรดให้ทำผาติกรรมย้ายพระตำหนักแดงหลังนั้นไปสร้างเป็นกุฏิเจ้าอาวาสวัดเชลียงาราม ทรงสร้างกุฏิที่ประทับพระราชนัดดาเจ้าอาวาสวัดโมลีโลกย์แทนพระตำหนักแดง ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ทั้ง ๒ แห่ง นอกจากนั้น ได้ทรงปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และปูชนียวัตถุอื่น ๆ ในวัดโมลีโลกยารามตลอดทั้งพระอารามอีกครั้งหนึ่ง ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ พระองค์ได้ทรงบูรณะพระอุโบสถโดยพระราชนัดดาโอรยาพรต ซึ่งเป็นตราประจำแผ่นดินสมัยนั้นประดิษฐานไว้ที่หน้าบันพระอุโบสถด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบูรณะหอพระไตรปิฎกตรงกับสมัยพระธรรมเจดีย์ (อยู่) เป็นเจ้าอาวาส และเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคเพื่อถวายผ้าพระกฐิน หลายปี เช่น พ.ศ. ๒๔๑๘, ๒๔๓๓, ๒๔๔๓ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงจัดลำดับพระอารามหลวง โปรดให้วัดโมลีโลกยารามเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิด ราชวรวิหาร และเสด็จพระราชดำเนินมาทอดผ้าพระกฐิน พ.ศ. ๒๔๕๘

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินปี ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินมาทอดผ้าพระกฐินเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๑ นอกจากนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ รัฐบาลยังได้บูรณพระอาราม โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส ได้แก่ พระอุโบสถ พระวิหาร หอสมเด็จ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ในวโรกาสที่พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี อีกด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จมาวัดโมลีโลกยารามเพื่อนมัสการพระประธานในพระอุโบสถและเพื่อทอดพระเนตรหอพระไตรปิฎกสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๑

นับได้ว่า วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ชาติไทยและโบราณคดี เนื่องจากเป็นวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าต่อการศึกษา มีความสำคัญต่อประเทศชาติและเกี่ยวข้องกับราชวงศ์ สรุปลงได้ดังนี้

๑. เป็นวัดที่พระเจ้าแผ่นดิน ๔ รัชกาลเป็นอย่างน้อย ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอาราม

๒. เป็นสถานที่ศึกษาอักษรสมัยเบื้องต้นของพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อยังทรงพระเยาว์ และพระราชโอรสเหล่านั้นได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ๓ พระองค์ คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. เป็นที่สถิตของสมเด็จพระราชาคณะผู้ทรงคุณธรรมสำคัญ คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ขุน) ผู้เป็นพระราชกรรมาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวช และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ดุษ) ทรงภูมิปัญญาด้านพระบาลีอย่างเอกอุ

อนึ่ง การบูรณปฏิสังขรณ์นอกจากที่กล่าวมาแล้วในยุคก่อน ก็น่าจะมีเจ้าอาวาสหรือผู้หนึ่งผู้ใดได้ปฏิสังขรณ์พระอารามบ้าง แต่ไม่ปรากฏหลักฐาน มาปรากฏในยุคพระสนทสมณคุณ (เงิน) อดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๘ ได้จัดการปฏิสังขรณ์เสนาสนะสงฆ์หลายแห่ง แต่ยังไม่ทันสมบูรณ์ก็ถึงมรณภาพ ครั้นถึงยุคพระประสิทธิ์ศีลคุณ (จ้อย) อดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๙ ได้มีปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุสำคัญขึ้นอีกหลายอย่าง เช่น เสนาสนะสงฆ์ พระประธาน ทำถนนหน้าวัด เป็นต้น พระรัตนมณี ลำดับที่ ๑๑ ได้สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อขยายงานการศึกษา และเสนาสนสงฆ์ อีกทั้งบูรณะพระอุโบสถ ในยุคของพระพรหมกวี (วรวิทย์) เจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๒ โดยเฉพาะเสนาสนสงฆ์ เขตพุทธาวาส เพื่อรองรับพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาอยู่ศึกษาพระปริยัติธรรมมากขึ้น และริเริ่มการก่อสร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติ “อาคารโมลีปริยัติาคาร” เพื่อใช้เป็นที่ศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติ และบำเพ็ญกุศล แต่ยังไม่แล้วเสร็จก็ถึงมรณภาพ ต่อมาพระเมธีวราภรณ์ เจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๓ ได้บูรณะพระอารามเต็มเต็ม คือ หอสมเด็จรัชกาลที่ ๓ ก่อสร้างอาคารโมลีปริยัติาคารเฉลิมพระเกียรติ และมีโครงการสร้างอาคารโรงเรียนพระปริยัติธรรม บูรณะกุฏิเจ้าอาวาสที่รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างถวายอดีตเจ้าอาวาส หอระฆังเขตพุทธาวาส และปรับภูมิทัศน์ทั้งพระอาราม

ที่มา : พระเทพปริยัติโมลี (สุทัศน์ ป.ธ.๙). (15 กันยายน 2565). *ประวัติวัดโมลีโลกยาราม*.

<https://www.watmoli.com/watmoli-history/>